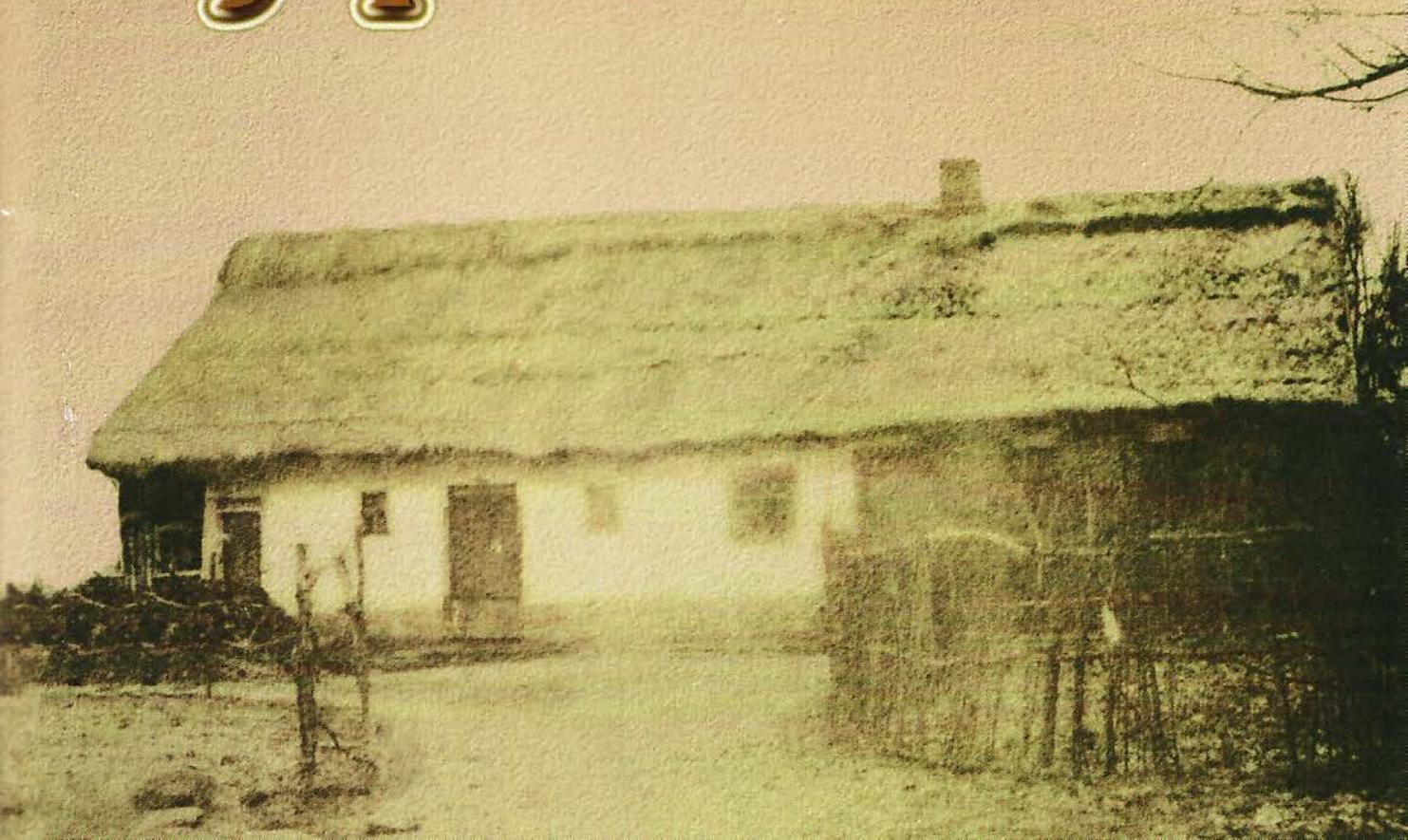

Микола Горбаль

Перстень, знайдений у рибі

Микола Горбаль

Синові Андрію присвячую

Перстень, знайдений у риби

(нарис про батька)

Віорков Максим Валерій
Брادر Микола Горбаль,

09/09/2012

Київ
2012 р.

Я уже літній чоловік, цього року¹ виповниться 72. За біблійними мірками це ніби й не багато – Ной ще після потопу прожив 350 років, – але час нині біжить значно жвавіше, живемо в зовсім інших часових реаліях, зараз для чоловіків граничним уважається 85-90. З острахом усвідомлюю, що уже на дев'ять років пережив свого батька: із матеріального світу батько – Андрій Горбаль – відійшов у світ духовний, коли йому було лише 63.Хоча, відколи себе пам'ятаю, батько завжди видавався мені літньою людиною – у сім'ї я був наймолодшим. Батько породив мене, коли йому було 42. Свідомо вживаю тут зворот – «батько породив». Це змалечку було дивним, чому «Авраам породив Ісака», відомо ж, що дітей народжують матері. Та дорогою життя (з родинного гнізда через пізнання батьківщини до Бога), усвідомлюєш, що саме так треба казати, бо саме *Батьківщина* – субстанція, що сформована в духовному, культурному та історичному плані батьками, і саме вона формує із тебе *Когось*. І ще хоча б тому, що в Символі Віри – віри моїх батьків, дідів, прадідів – йдеться, що Бог Отець послав нам для порятунку Свого «єдинородного, *від Отця рожденого*» Сина. Саме так і сказано – «від Отця рожденого». Тому й беру цей вислів як аксіому. Мама – це твій земний ангел охоронець, але формує життєвий шлях усе-таки *батьківщина*. Часом достатньо однієї батькової притчі, щоб вона стала подальшим дороговказом.

Згадую, як у третьому класі я захворів на кір. Піднялася температура, шкіра по усьому тілі стала дійсно якоюсь корявою, схожою на кору дуба. Мій стан стривожив батьків: тато сів на краєчок ліжка, поклав руку на моє чоло – так дізнаються, чи піднялася температура, але тоді в цьому дотику я відчув ласку, бо до цього тато ніколи не проявляв до мене такої уваги. Протягом тижня татова долоня випромінювала спокій і доброту – так мені тоді здалося. Пригадую, тато тоді ще розказав мені казку про бідного, бездомного, покинутого усіма хлопчика. До цього він ніколи не розказував мені казок, то чи не тому це запам'яталось як прояв дружнього ставлення до мене.

У казочці обірваний, голодний і пригнічений бездомний хлопчик бро-

¹ Мається на увазі 2012 рік.

див серед велелюддя якогось базару з надією хоч чимось поживитися. Виникала спокуса поцупити булочку (вони так смачно пахнуть), але стримав себе: «красти – гріх». І саме у цей момент побачив під ногами у болоті монетку. Та за неї явно не купиш булочку, за цей гріш вдалося купити тільки невеличку рибинку. Почав жадібно їсти. І яким було його здивування, коли у рибині виявився коштовний перстень з діамантом...

Батькова казочка підводила до думки, що чесність завжди буде вина-городжена Богом.

Потім, упродовж життя, буде прочитано сотні книг, змісту більшості з них сьогодні годі згадати, але ця батькова казка з дитинства пам'ятається й понині. Як і отої прохолодний спокій татової долоні, прикладений до моого чола... «У тата були гарні руки, – пишу в своїх спогадах, – часом художники так кажуть про руки з довгими пальцями та правильною опуклістю білих нігтів». Але про татові руки доречніше б ще сказати – золоті. Тато умів усе робити: скроїти і зшити одежину, полагодити черевики, робити столярку – цебри, діжки, стільчики у хаті, все було татової роботи. Це були умілі і гарні руки. Часом, коли батько був незадоволений моїм вчинком, мама шептала мені на вухо щоб пішов поцілував татові руку і вибачився. Бувало, щоб не ускладнювати справу, я це робив. Дивно, але батько не уникав такої процедури: простягав руку для поцілунку і це уже означало, що провину вибачено.

Одного разу я щось «учворив» і тато почав знімати ремінь Я знав, що означає цей жест. Матуся кинулася до нього з проханням не вдаватися до «екзекуцій» (мама завжди була у таких конфліктних ситуаціях нашим добрым адвокатом і, як правило, вигравала справу). Тато відклав ремінь і за провину змусив мене стати в кут. «Стати в кут» означало стати в куток кімнати обличчям до стіни і стояти там до тих пір, поки тебе не буде помиловано (час для осмислення своїх помилок).

Сутеніло. Мама почистила папером шкелко гасової лямпи, засвітила, почала розпалювати в печі, готовувати вечерю. Тато за столом щось читав. Богдан на бамбетлі¹ зі своїми малюнками². Я стою в кутку. У хаті незвична тиша – іде процедура покарання. Вже й вечеря готова. Покладаю надію, що це може стати приводом для амністії. «Амністію» може виголосити батько, але він мовчить. Мама підходить до мене і шепче на вухо щоб підійшов до батька поцілував руку і попросив пробачення. Не йду. Затяvся. Сьогодні важко згадати, які були мотиви моєї впертості. Якщо до цього була хоч якась надія, що батько покличе мене до вечері, то зараз – за непослух мамі – він цього вже точно не зробить («ти бач яке воно вперте!»). Мама шарпає мене за рукав – «Йди!» Не йду.

– Богданку, ходи вечеряти, – звертається батько до брата. Це означає,

¹ Бамбетель (з німецької – лавка-ліжко) – широка лавка, яку на ніч застеляли як ліжко

² Богдан Горбаль – інвалід дитинства, нетрадиційний художник

що мене вечеряти не кличуть. Шкодую, що не послухав мами. Але тепер і справді уже ніяково просити прощення, виглядатиме як слабодухість, непослідовність. Сідають вечеряти. Щось собі балакають. Їдять. Так, ніби мене нема вдома. Починаю рюмсати.

– Що там сталося? – питає батько.

– Нічого-го-го.

– А-а, а то я подумав проблеми якісь виники.

Чую мама просить батька щоб усе-таки дозволив мені йти вечеряти.

– А хто йому не дозволяє? Ти ж, здається, шептала йому на вухо щоб ішов вечеряти, але він розуміє, що не заслужив вечері, тому й принципово стоять, і це похвально. Чи не так, Миколо?

І тут мене пройняло – я розплакався. Іду цілую татові руку і прошу вибачення.

Тато у стосунках із нами був дипломатом, умів доказати нашу неправоту без зайвих докорів.

Цей мій спогад в «1 із 60» починається словами: «Тато Андрій Горбаль – мудрий отець і нерозгадана мною тайна».

Чому «нерозгадана тайна», бо про багато принципових речей я у батька так і не встиг розпитати. Де спав, що єв де перебував хлопчина, що у 13 років утік із дому? Хто оберігав цю безпритульну душу від падінь у прірву, адже за такої ситуації не так уже й важко бездомному підлітку стати злодієм чи розбійником. А може та батькова казка – це його розповідь про себе? Щось дуже подібно на це. Адже, тільки у дорослому віці батько повернувся у село, щоб узяти свідоцтво про освіту. Напевно, у родині вітчима Семена Дзюбини це свідоцтво не збереглося, бо у місцевій школі батькові видали «дуплікат». В «1 із 60» спеціально проілюстрував це батькове свідоцтво про освіту, щоб ще раз підкреслити, чим жила і ким себе вважала Лемківщина ще у позаминулому столітті: на бланку з гербом держави Польща усе написано українською мовою.

Тоді ж батько повідомив свій сестрі Марії, що іде учитися на священика. Цю деталь довідався від самої тітки Марії тільки 1995 (за місяць до її смерті). І ще тоді тітка сказала, що переконувала брата, щоб краще ішов учитися на дяка, «бо священиком – то надто великий обов’язок». Залишається загадкою, чи батько таки послухався порад сестри, що не пішов у Духовну семінарію, а таки у Дяківський інститут, чи були якісь інші причини для цього. Залишається також загадкою, чи шестикласної освіти було достатньо, щоб поступати в духовну семінарію, чи батько за час бездомного життя отримав ще якусь додаткову освіту. Не знаю.

Видача дубліката свідоцтва про шкільну освіту у Волівці датована 28 вересня 1923 року. Отже, батько повернувся у село за свідоцтвом, коли йому

уже було 25 років. Де він був до цього часу? Нещодавно знайшов кілька аркушиків з татової військової книжки

Є підстави вважати, що до війська польського його забрали з Перемишля і, повернувшись із війська він вирішив поступити на навчання у тому ж таки Перемишлі. Але хто формував у цього бездомного хлопця почуття Неба, а не земні пристрасті? Чому цей бездомний хлопчина дав перевагу духові над матерією? Не знаю.

У свідоцтві про закінчення Дяківського інституту значиться: «Сим по-свідчується, що Горбаль Андрій син бл. п. Ігнатія уроджений дня 10 марта 1898 р. в Воліци, був в шк... р. 1923, 1924/25 питомцем (учнем – М.Г.) Дяківського інституту фундації бл. п. Епіскопа Йоана Снігуровського при Катедральнім Храмі Різдва Св. Йоана Хрестителя в Перемишлі. У тім часі поводився похвально, учився церковного співу і уставу, катехизму, літургіки, біблії (два слова нерозбірливо – М.Г.), як також сповняв обов'язки церковного прислужника. Дня 3 Липня 1925 р. з висше наведених предметів зложив іспит на дяка з добрим успіхом».

Збереглася фотографія з часу татового навчання у Перемишлі.

Зі зворотного боку татовою рукою підписано: «Пам'ятка моїх товаришів. Двох знизу: зправа Габак Семен, зліва Савойко Йосиф. Чотирьох, що сидять, є першим зправа я – Горбаль А., 2 – Онуфрій Кап'юк, 3 – Колоткевич Василь, 4 – Краєвський Гриць. Трьох, що стоять, першим зправа є

Максимів Йосиф, 2 – Галущак Олекса, 3 – Маркович Петро».

Справді, яке гарне товариство, які світлі і добрі обличчя, але напевно також уже ніколи не дізнаюся як склалася доля цих батькових друзів.

Свідоцтва про татову освіту, що збереглися, не розкривають повної картини батькового духовного становлення, багато що про цього дивного чоловіка так і залишається тайною.

Найкраща нагода розпитати про батька в мами випала мені уже тут, у Києві.

– Мамо, чим пояснити, що тато кожного ранку так довго молився з тієї великої книги?

– Не знаю, Миколю, твій тато – святий чоловік. Він після смерті просто пішов до Неба.

– Ну, матусю, це ніхто не знає як воно там є.

– Та так воно, Миколю, і є. Це святий чоловік. Він не тільки вранці – він загалом багато молився, хоч навколо нас вирував світ зневаги до Бога. Він був поза гамором цього світу. Я з ним ні разу не потанцювала на весіллі. Привітаємо молодих, дамо свій дарунок, вип’ємо по півчарки за їхнє щастя і йдемо додому. А мені, бувало, танцювати та співати хочеться... Він не був якийсь там стулько, але не любив цього земного гармидеру.

Це мене здивувало. Згадав, що й справді не бачив щоб батько колись танцював, справді не бачив його ніколи напідпитку, але категорично не можу це сприйняти як відлюдкуватість. Тато був дотепним, завжди готовим на жарт та різні вигадки, навколо нього завжди збиралися люди, він гарно співав. А, виявляється він таки й справді не любив оті безшабашні гопки (чи не мав потреби в них? чи стримував себе?). Не випадково запитав у мами про тривалі батькові моління. Ми з Богданом також кожного ранку і вечора молилися. Власне, це було зі спонуки мами, але ніколи батька. Це були традиційні «Отче наш» та «Богородице Діво» і увечері ще прохання до ангела хоронителя, отакий собі віршик: «Ангеле хоронителю мій, ти усе при мені стій, рано, увечері, вдень і вночі все мені будь до помочі». Я знов зі молитви напам'ять, а Богдан повторював за мамою (і так було, допоки жила мама), і Богдана не треба було вмовляти це робити. Бувало, коли мама десь замешкається, а він хоче уже йти спати, то сам нагадує: «Мамо, молитися!». Зі мною було інше: пригнавши з пасовиська, а потім ще до самого смерку наганявши з хлопчаками в ігри, то дома, бувало, вже падав з ніг і тут же засинав. «Миколо, бійся Бога, – тормосила мама, – влігся, навіть не перехрестившись. Ти ж не тваринка якась, та подякуй Богові за прожитий день». Я виконував мамине прохання, але те, що я «не тваринка», більше змушували задумуватись батькові молитовні стояння перед іконами.

Мама вчила дотримуватися певних святостей: не мислимо, щоб у неді-

лю чи якесь інше релігійне свято взяти у руки лопату, сокиру чи молоток, ба навіть ножа чи голку і щось ними робити. Але те, що дотримуюся цього правила, гадаю, більше спрацював батьків приклад. Хлопчаки, як правило, намагаються наслідувати батька, тому мама для мене й справді видавалася усього лиш речником батькових принципів.

Та усе по-порядку.

Тато народився 10 березня 1898 року в селі Воловець, Горлицького повіту на Лемківщині. Він був первістком у молодого подружжя Ігнатія і Юлії. Гнат Горбаль був родом із сусіднього села Бортне (кажуть, що саме з цього села походить і родина композитора Бортнянського). Дівоче прізвище бабусі Юлії було Коваль. Ковалі у селі вважались досить заможною родиною, тому дідусь Гнат одружувався «в прийми». Від тієї ж тітки Марії довідався, що мій дідусь був освіченою людиною. Саме він організував сільську громаду Волівця на будівництво власної школи. Запровадив сільську бібліотеку. До-мігся створення дитячого садка (ще і я ходив у той садочок).

Потім у молодого подружжя ще народяться син Петро та дочка Марія. Найстаршому Андрієві було тільки 11 років, коли його батько фатально помер на «сухоти». Через якийсь час баба Юлія виходить заміж вдруге і ще в другому шлюбі народжує трьох синів. І тут спрацьовує класичний принцип: вітчим виявляється не надто приязним до «не своїх» дітей. Найбільший тягар падає на найстаршого – Андрія. Господарство велике і він мусить на рівні з вітчимом їздити в поле орати, косити, молотити, рубати ліс. Одного разу під час молотіння збіжжя Андрійко з необережності ударив вітчима ціпом. Вітчим за це жорстоко побив пасинка. Андрій серед зими утік із дому. Було йому тоді, вірогідно, років 13-14, як називають психологи – критичний вік. Цей період у житті батька є зовсім мені не відомим.

Будучи якось у Канаді в гостях у свого троюродного брата Василя Горбала (наші діди, по батьковій лінії, були собі рідними братами), я запитав Василя, що він чув від своїх батьків про моого тата. «Твій батько весною 45-го, перед тим, як вас вивезли в Росію (в УРСР – М.Г.), привіз до нас (у село Бортне, що за 5 км від села Воловець. – М.Г.) повну фіру книг і просив моого тата заховати це десять. І ще казав, що він мусить виїжджати, а ми щоб залишалися тут. Мій тато поховав усі ці книжки у порожніх вуликах. Та коли весною 47-го польське військо оточило село і нас усіх насильно виселили на захід Польщі (військова акція під кодовою назвою «Вісла» – М.Г.), що сталось потім із тими книжками – не відомо».

Що це були за книги, що їх треба було ховати від польської влади? Чи були це книжки тільки із татової книгозбірні, чи загалом це була сільська бібліотека, яку ще організував дід Гнат Горбаль? – уже, очевидно, не довідається.

Потім від мами дізнався, що під час війни батько ховався від німців, бо «він тільки дивом врятувався, коли вели його на розстріл». Чому, за що? – не було де уточнити, але недавно десь вичитав про розстріл німцями кількох українських інтелігентів з Горлиць. Очевидно, тато міг входити в їх коло. (Польські шовіністи завжди вороже ставилися до громадсько-активних українців і при першій же нагоді не проти були скористатися німецькою владою для розправи з ними).

Як можна потрактувати татове «мушу виїжджати», сказане двоюрідному брату? Страх за себе і за родину перед польськими шовіністами, чи якісь інші мотиви? Не знаю. Хоч подальше життя після виселення з Лемківщини схоже на втечу у прірву. Робиться моторошно: як воно батьку чотирьох неповнолітніх дітей забирати їх з нової хати в Карпатах над гірським потоком (з власним полем і лісом), щоб разом з худобою в товарних вагонах їхати у безвість, щоб у розбитому війною колгоспі у степах Харківщини (де «і повітря інше, і вода інша, і небо інше») тебе поселили в «мазанку». Як воно людині, що ще недавно мала свій промисел у місті, що у рідному селі вибудувала нову дерев'яну хату, людині, що вільно їздила по світу (недавно повернувся з Америки) водночасі перетворитись на безпаспортного колгоспного кріпака?

Думаю, що батько так і не написав заяви про вступ у колгосп, бо уже весною 47-го голодного року втікає з нами в Галичину (тут ще не було колгоспів). Голодні й роздягнені опиняємося під містечком Бучач на Тернопільщині. Батьки ще міняли залишки якихось речей на харчі, але і цього скоро не стало. Залишивши мене, шестирічного, і дев'ятирічного брата Богдана в родині наших односельців з Лемківщини, батько, мама і старші сестри розійшлися по навколоишніх селах шукати підзаробітку, а то і просто жебрати. На жаль, ми були не одні такі. У голодні післявоєнні роки дахи вантажних вагонів зі сходу були обліплени людьми, що їхали в Галичину за шматком хліба – «східняки», як їх ту називали. Переселенців з Лемківщини галичани називали західняками. (Мені ж у цьому «західняк» завжди вчувалися нотки приниження, як ото жебрак, вигнанець, чужинець). Зараз ми були «західняками», що уже втекли зі сходу.

Невдовзі, через щасливий випадок, дізналися, що за 30 км від Бучача оселилась родина маминого брата. Вони за нами приїхали під водою, і серед спекотного літа 1947, голодні і виснажені, опинилися ми у Летячому. ВільногоС помешкання у селі уже не було. Тато приглянув якусь порожню господарчу забудову, що, очевидно, була хлівом у родини поляків, яких виселили у Польщу (у Летячому було понад тридцять родин поляків), і облаштував там одну кімнатку під житло (9 метрів квадратних), де нас шестero і поселилися. Через два роки згоріла ця наша летяцька хата.

Тоді я вперше побачив відчай і безпорадність у батькових очах. Ту жахливу ніч після пожежі я ночував у сестри Олени (вона вийшла заміж

у цьому ж селі). Де спали Богдан, Марія, мама, батько і чи спали взагалі в цю апокаліптичну ніч – не знаю. Коли досвітком зайшли з Оленою на подвір'я – смерділо паленим, сестра Марія сиділа на скрині й плакала, мама збирала порозкидані по подвір'ю лахи (оскільки до найближчої криниці десь до кілометра, то люди, що збіглися гасити пожежу, поквапно виносили речі з хати – тому поламане ліжко, розбиті вікна, порозкидане шмаття. Хоч можна було цього й не робити – ця колишня стайння вимурована з каменю, то згорів тільки дах. Зараз це бездаха, закопчена, з вибитими вікнами руїна), Богдан з козою на мотузку стояв чомусь аж ген на купі білого каміння і щось збуджено викрикував, тато, з обв'язаною рушником головою, лежав перед подвір'я на розламаному ліжку. Сталі гуртом біля нього, і він якимось дивним голосом, ніби з глибокої ями прорік: «Розходьтеся, діти, по світу, я вам уже нічим не зможу допомогти». Життєва енергія покинула цього чоловіка.

Ще недавно сильний, мужній і впевнений у собі, він вибудував для нас на Лемківщині велику гарну хату. Таку, як вимріяв... Рельєфно вона була розташована на схилі від дороги до потоку. Тому з двору вона була вдвічі вищою – під низом у підвалах ще були усі господарчі забудови. Спереду хата мала засклений ганок. Ганок був і з двору, але до нього вели високі сходи. Хата мала чотири кімнати і кухню, пам'ятаю, що коли нас виселяли, то одна кімната ще не була викінченою. Тато на той час уже працював у Горлицях – це наше повітове містечко, за двадцять кілометрів від Волівця. Думаю, тато на той час був досить успішним. Пристойно одягнений чоловік, з велосипедом і фотоапаратом (що на тогочасну Польщу вважалися предметами розкоші), котрий недавно повернувся з Америки і відкрив у місті свою справу – мав магазин. Я був у тому магазині – одного разу тато привіз мене з собою на ровері.

Батькові десь терміново треба було відлучитися і він поставив мене на стільчик біля діжечки з «мармолядою», дав дерев'яну лопатку – частуватися – і замкнув мене. Потім разказував, що якийсь поляк зустрів його серед міста: «Пане Горбаль, замкнелісце в своєм склєпі якесь дзєцко, бо бардzo там вола». Це, напевно, були перші мої страхи замкненого простору, хоч я цього і не пам'ятаю. Перші відвідини міста запам'яталися якоюсь великою терасою, де за столиками сиділи люди, частувалися, а вздовж тераси світилися дивним матовим світлом великі білі кулі – електричне освітлення, і це було щось для мене дивне і досі небачене. Хоч яких електричних див за життя не надивився, але перед очима й понині ці казкові великі свіtlі кулі-плафони у Горлицях.

Тут було гамірно, тато з усіма вітався, посміхався, жартував. Він був дотепний і гарний. Мені здавалось, що він перед усіма присутніми хизу-

ється мною, мовляв, – ну, як мій козак? Якийсь дядько узяв мене на руки (у нього були «пшеничні» вуса і від нього приємно пахло «кольонською водою») і запитав: «То чого ж ти плакав, козаче? Злякався, що тато пропав? А він собі думав, – і погрозив на тата пальцем, – що можна дитині татуся на мармоляду помінятися». Потім цей дивний дядько купив мені цукерків. Всі ці люди розмовляли між собою такою ж мовою, як і ми з батьком. З віддалі часу можна ствердити, що це було товариство українців у Горлицях, де тато був один із них – дійовий, впевнений в собі, націлений на майбутнє.

Зараз на цьому згарищі, на розламаному ліжку лежало втілення вселюдського відчаю. Тільки віра в Бога могла підняти цього чоловіка знову до чину.

Світ не без добрих людей – уже на другий день якийсь чоловік привіз кілька житніх околотів для покрівлі, хтось приніс лату, хтось крокву і це підняло на дусі. Сестра Марія відкинула намір поступати до університету, влаштувалася на цукроварню заробляти гроши. Кожен робив, що міг. Матуся йдучи з поля зайшла у ліс щоб вирубати жердину і попала на засідку гарнізону НКВД, її там до напівсмерті побили (читай «1 із 60», с. 62).

До осені з допомогою сільської громади (ще не було колгоспу і у селян-власників ще було відчуття громади) «згалабуздали», як казав батько, дах.

У цій хатині, з протлілими бальками на стелі, я ріс, і з неї пішов у світ.

З часом заможніших селян почали вивозити до Сибіру – розкуркулення; скасували приватну власність: відібрали у селян землю, коней, реманент. На терорі й страху будувалася нова форма господарювання – колгосп. Не уявляю, як було татові зживатися з цим.

Працював колгоспним столярем, але й за тої ситуації намагався зберегти свою духовну сутність: коли на якесь свято приїздив до церкви священик – що був один на 6 чи 7 сіл – тато виконував обов'язки церковного дяка.

Він також був ініціатором ремонту сільського храму (немислимий на той час вчинок, коли владою церкви закривалися, а то й руйнувалися). Це за його старань художниками заново було розписано церкву. А ще він вів церковний хор, з яким також розучував і народні пісні. Пригадую: восьмий клас, навчання у другу зміну, школа у сусідньому селі за 3 км, восени темніє швидко, електрики немає, приходжу в цілковитій темряві, заброханий болотом. Ще знадвору бачу, що у хаті повно людей, співають. Зібралися на пробу (так називали репетиції). Розучували світські пісні. Хатинка маленька, я ледве пропахався між хористами за піч. Скинув чоботята, притулився спиною до теплої печі. Тато зводив розучені партії. Тихо і щемко почали жіночі голоси: «Сіно мое сіно, по під сіном вода, плакала дівчина, як була молода», а потім вступили чоловічі. Це чотириголосся зазвучало так прозоро, чисто і сильно, що мені спазми стиснули горло. Ледве стримався, щоб не розплакатись.

Потім, коли керував у Борщеві вчительським вокальним ансамблем, я увів цю народну пісню в обробці М. Леонтовича в їхній репертуар (як добру згадку про тата). Й наче все тут було: і професійно розучені партії, і значно кращі вокальні дані учасників ансамблю, і незрівнянно краща акустика, але мені постійно здавалося, що я не досягаю того ефекту, що був у батька.

Якось тато зранку сказав мені: «Сину, ти мені сьогодні снився. (Я насторожився – тато ніколи не розказував мені свої сни!) Ти стояв переді мною в ризах і кажеш: «Яко по суху пройдоша море Червоне»».

Я тоді не знайшовся, щоб запитати у тата, що це мало б означати і чому він мені це каже. Промовчав. Тато також більше нічого не сказав. Але це цвяшком запало у пам'ять. Щоб це мало означати? Може цей біблійний текст – пророчий, дуже вагомий для мене? Як тільки тато відійшов, я тут же записав ці слова, щоб не забути: під руки потрапив татів посібник з диригування. Записав між сторінками з внутрішнього боку, на полях.

Поза сумнівом – цей татів сон мав на мене в подальшому майже містичний вплив. Я отримав внутрішнє переконання, що саме цим батьковим сном мені роковано витримати усі випробування. Особливо під час другого і третього ув'язнення згадував татові слова і утверджувався на вірі, що зумію перейти це *червоне* (більшовицьке) море. В екстремальних ситуаціях така внутрішня певність для людини – надто важлива. Виявляється, однієї притчі про перстень (дарований Богом) та одного батькового сну цілком достатньо, щоб у найважчих життєвих обставинах не піддатися сумнівам і розчаруванню. Дякую, дорогий Отче!

Уже зараз по зернятку збираю усе, що можна із білих плям батькової біографії.

Якось один приятель привіз із Канади вирізку татової фотографії із якогось тамтешнього українського журналу.¹

Андрій Горбаль – церковний дяк у Волівці, засновник кооперативи і читальні «Просвіта» у

Отже, тато був ще й кооператором. Тепер знаємо, що гаслом тодішнього кооперативного руху в Галичині було – «Свій до свого по своє». Це, власне, був неприхований національний виклик чужинецькій владі. З окупацією в 1939 році Польщі Німеччиною цей рух тільки пожвавився. Молодий науковець, доцент Ягеллонського університету українецьлемко Володимир Кубійович загалом організував по Лемківщині мережу Українських Допоміжних Комітетів, що ставили собі за мету відстоювати права українців у Польщі. Особливо це стало актуальним коли у Польщі, і на Лемківщині зокрема, опинилися тисячі українських інтелігентів, що втекли сюди від більшовицького терору. Може видатися парадоксальним, але саме в цей воєнний час

громадське життя українців у Польщі значно пожвавилося. Завдячуячи зусиллям того ж таки Володимира Кубійовича у 1940 році в Лемківському містечку Криниця було відкрито Українську Вчительську Семінарію, що стала кузнею педагогічних кадрів для Лемківщини. (У 1943 батько направив сюди на навчання свою старшу дочку Марію). Відновили свою діяльність «Просвіти» (до 1939 р. ліквідовані Польською владою), відкрили Українську Торговельну Школу в Сяноці, гімназії в Грубешеві й Ярославі, українські бурси в Горлицях і Дуклі.

Збереглася ще одна фотографія на якій батько зі своїми приятелями у Горлицях. (Батько другий зправа). На звороті написано: «4\I. 1942.

¹ Фотографія була надрукована у квартальному «Ватра» ч. 4. 1996 р.

На пам'ятку про спільну працю в П.С.УК. в Горлицях».

Не знаю, що значить абревіатура П.С.УК. , але з літери «У» в ній можу здогадуватись, що це ще одна українська організація.

На жаль цей український ренесанс на Лемківщині проіснував тільки до приходу сюди в 1944 Червоної армії.

Зберігся у нас рушник зі лляного полотна, вишитий мамою ще на Лемківщині. Якось, показуючи його, матуся сказала: «Ось тут на цьому рушнику, у середині оцього віночка з руж був вишитий тризуб, але коли нас вивезли до совєтів, я цей знак випорола».

На далекій Лемківщині цей рушник прикрашав портрет Шевченка. (Яким іконам і портретам висіти у хаті і чим їх прикрашати, думаю, входило в компетенцію батька). Це батько мусів знати, що демонстрація Володимирового знаку в «совєтів» може продовжити нашу дорогу аж до Сибіру – «випорола». Моторошна епоха.

В плані духовному і культурному батьки були одностайні – були українцями. Але і в польській державі, і при совєтах це завжди межувало з небезпекою. Страшно уявити стан двох молодих людей з неповнолітніми дітьми серед голоду, серед воєнної розрухи, серед чужих людей, де енкаведисти ще підривали в лісах останні криївки з українськими повстанцями, а їхніх рідних вивозили до Сибіру, де п'яна влада переможців розважалася катуваннями. Розмова батьків пошепки, думаю, була зумовлена страхом за нас, дітей. Нова влада в Галичині утверджувалась напористою безальтернативністю. Військові час від часу зганяли усіх до клубу і читали лекції про переваги соціалістичного ладу. Ми, дітлахи, бігали туди не те щоб щось мудре там почути, а просто так, з цікавості.

Раз на тиждень у село приїжджала кінопересувка і показували «Бітва под Сталінградом», «Взятіє Берліна» і «Тарзан». Для нас, дітлахів, приїзд цієї диво-техніки видавалося святом, межувало з ейфорією. Потім у наших іграх переважало – «бавитися у війну», де світ був поділений на «наших», тобто добрих руских і поганих німців. Татові чомусь не подобалися як «наші», так і німці, як і загалом ці наші ігри. Мені не завжди була зрозумілою така татова «ніякість», і це витворювало між нами певну напругу. Тільки тепер уявляю скільки коштувало батькові, щоб я не виріс цілковитим ідіотом в тому ідеологічному чаді.

ТАТО помер 16 травня 1961. (Пізніше від когось дізнався, що 16 травня – винятковий день у році, день абсолютноного сприяння Небес).

Це для мене була перша смерть у нашій хаті – і вона приголомшила. Я став якимось спустошеним, розгубленим, закам'янілим.

Мої стосунки з батьком були різними. У 9-10 класах я геть запустив

науку. У цей час я втратив усікий інтерес до школи. Відчуття фальші створювало внутрішній бунт, якому я не мав пояснення – і це робило мене роздратованим. Очевидно, це відбивалося й на стосунках з батьками. Батько чомусь уникав зі мною розмов на теми, що мене хвилювали, і я у цьому також вбачав нещирість. Криза лише поглиблювалася. Я перечитав Гюго, Бальзака, Дж. Лондона, Цвейга, Золя, Ремарка і все решта, що було зі світової літератури у нашій сільській бібліотеці, але так і не прочитав «Молодий гвардій» Фадєєва і «Тихого Дона» Шолохова, що задавали у школі. Я перестав вірити школі. Не пригадую, з чого це почалося. Може до цього несприйняття йшлося поступово? Батько дорікав: «Хіба ці твори значаться у шкільній програмі?... То чого ти понаносив з бібліотеки всякої непотребі, замість того, щоб читати те, що у школі задають?».

- Поясніть мені, чому Ремарк – непотріб, а Фадєєв – потріб?
- Не знаю, але, жаль, ти мусиш його вчити!
- Чому?
- Ти таки заженеш мене до гробу своєю глупотою.

Звідкіль було підлітку знати про батьківський інстинкт оберегти дітей від можливих неприємностей. Видавалось непослідовним, що батько то вчить не обманювати, то називає глупотою, коли намагається дізнатися правду. Усе це витворювало напругу в стосунках.

З горем пополам закінчив десятий клас. У атестаті зарясніло трійками. З таким посвідченням знань в інститут не наважився йти, тим паче я не був комсомольцем. Поніс документи у Чортківське педучилище. Тітонька, що приймала документи, поцікавилася чому я не у комсомолі. «Ta хто тебе не комсомольця прийме учитись на радянського учителя? Ану нині ж біжи у своє Товсте у райком комсомолу, нехай тебе приймають у свої члени і завтра принесеш документи». Казала вона це так широко, по-материнськи, що я послухався. На другий день був уже – як усі. Здав документи. Але на першому ж екзамені схопив двійку. Не зумів написати дурнуватого диктанта – щось там про Пашу Ангеліну¹. Повернувся у село з настроєм побитого пса. Можна було завербуватися на Донбас: біля контори висіло оголошення – «По комсомольській путьовці». І так мені зробилось соромно і жаль себе. Пішов до дому.

- О, вже здав? – з явним недорозумінням запитала мама.
- ...
- Нічого, синку, ще колись поступиш, – сказав спокійно батько. Несподівано спокійно.

Пригнічений і розчавлений, я з вдячністю подивився на нього. (Завжди знов, що тато добрий. Але ж...).

Через тиждень записався у колгосп, у дорожню бригаду. У кузні зробив

1 Паща Ангеліна – трактористка, герой соціалістичної праці, взірець для наслідування радянською молоддю.

собі спеціального молотка, набив його на довгу черешневу ручку і щодня, як приганяв з пасовиська, ходив на «гостинець»¹ товтки камінь на щебінь.

На другий рік у цьому ж училищі – не пройшов за конкурсом, але тепер було не так боляче – на мене чекали молоток, «гостинець» і камінь. Попросив у тата, забрати у Дмитра Шведа нашу скрипку – буду вчитися грати. (Тато ще колись на Лемківщині привіз з Америки скрипку, але зараз на ній грав по весіллях наш краянин-лемко Дмитро Швед). Вже на другий день скрипка була вдома. Тато не був скрипалем, але добре зновав ноти.

1960 року поступаю на музичне відділення Чортківського педучилища. На Різдво приїхав додому. На Святвечір, після вечері тато дістає колядничок з нотами і ми співаємо у два голоси. Тато приємно здивований, що за півроку я оволодів сольфеджіо. І я щасливий відчути себе кимось. Сидимо, розмовляємо, сміємося. І чи не вперше я у батькові побачив приятеля. Тато явно задоволений мною.

Других таких щасливих канікул я не дочекався – тата не стало.

Свідомість відмовлялася це сприйняти. Я стояв спустошеним, розгубленим, закам'янілим. Фатальність приголомшила своєю несправедливістю – мені ще так багато треба було у батька розпитати. Врешті, я мав сказати батькові, як багато він для мене значить...

Зранку на другий день я вийшов у сад, упав під яблуню і розридався. Не пригадую, щоб колись зі мною таке було – мене усього тряслось від ридання. Не міг себе стримати, прорвало якимось несамовитим болем.

Підвів голову і побачив: поруч, за три метри сидить білий голуб... Я замовк – це душа татова – зблиснула думка. (У церкві бачив ікону, де білий голуб символізує Духа Святого). Голуб сидить і дивиться на мене. Тут поруч біля нас ніхто не тримає голубів. Часом буває, що пролетить зграйка... А цей – один, білий голуб. Боюся поворухнутися. Поволі піднімаюсь – голуб сидить. Шепчу йому: «Дякую, татусю» і поволі йду до хати, де на катафалку лежить тіло. Виходжу через півгодини – голуб сидить. Виходжу сполудня – голуб сидить. Нікому нічого не кажу – хтозна-що подумають про мене. Зранку виходжу у сад – голуб сидить на стрісі нашої стодолки. Коли повернулись після похорону зі цвинтаря – голуба уже не було.

Рівно через десять років до мене у мордовський концтабір приїздить на побачення сестра Марія. Розговорились щось про тата і раптом каже: «Може й добре, що батько не дожив до твого суду, він такі надії на тебе покладав, а так відійшов на той світ без розчарувань».

А той білий голуб у мене й донині на пам'яті. Якщо він і випадковість, сплив обставин, то дуже дивний. Це явище ніби говорить: «Смерті немає. Я світлим духом приходитиму до тебе, синку, у найважчі хвилини. Не бійся!». Може в цьому і є батьківщина – продовження нас?

1 «Гостинець» – так в Галичині називають мощену каменем дорогу.

На запитання, як мама познайомилася з татом, розповіла: «Твого тата направили з Перемишля до нас, до Волі Міхової на роботу. Він був регентом церковного хору і за сумісництвом – лісничим. Перший раз я його побачила у магазині (послали щось купити), стояв біля прилавка, розмовляв з чоловіками. А вже потім він мені зізнався: «Коли ти тоді зайдла у магазин і глянула – мені зробилось гаряче і я дав собі слово, що це дівча має бути моїм». Та й так, Миколю, воно і сталося».

Тата якось обминув той період, що називають парубоцтвом. Він ревно ставився до науки і це поглинуло всю його юначу увагу. Вчився у Перемишлі без ніякої підтримки із дому і весь час, поза наукою, йшов на пошук підзаробітку – треба ж було в щось одягнутись і за щось прохарчуватись. З першої ж зарплати у Волі-Міховій, куди після інституту його направили на роботу, він придбав собі нове вбрання. Це уже була не саморобна сільська одіж, а куплене у магазині, фабричного пошиву вбрання, що називалось «європейського крою». У ньому молодий регент сподобався сам собі. Жести стали стриманішими, мова виваженіша. Він пішов у цирульню (до цього, в інститутському гуртожитку, хлопці підстригали один одного). У центрі села, окрім цього закладу, було кілька магазинчиків, управа, церква, аптека. Вздовж головної вулиці було викладено тротуари – ця вулиця називалась «містечко». Очевидно, що це «містечко» не входило у ніякі порівняння з Перемишлем, але там, у Перемишлі, чомусь не було потреби заглядати у вітрини, заходити у магазин – вічне безгрешів'я – була інша заклопотаність. Тут час виявився не так стиснутим, було коли розглянулись навколо себе. Він зауважив, що перехожі зупиняють на ньому погляд. Тепер і він почав уважніше придивлятись до себе. Це виявився стрункий, кароокий парубок. Після відвідання цирульні чорне волосся було акуратно зачесане з проділом з лівого боку. Такі ж чорні, рівненько підстрижені вуса надавали йому певного респекту і впевненості. Зовнішня зміна була разочою навіть для самого нього, а в душі запанувала якась дивна порожнеча очікування – когось, якогось свята.

Раптом те дівчатко, що побачив його у магазині, збурило його думки і перефарбувало світ у інші кольори. Це сталося так миттєво, що у цьому рожево-бузковому світі він відчув солодке запаморочення і остаточно втратив спокій.

Уже довідався, чиє воно, те синьооке. Виявляється, що її старший брат – санітарний лікар, володіє у центрі села невеличкою аптекою.

Не було ніякої потреби у ліках, але зайдов один раз, другий... Господар виявився лиш на 2-3 роки старшим. Познайомились, затоварищували. Це був ідеальний привід поцікавитись його молодшою сестричкою.

Знайомство батьків у моїй уяві (з огляду на ретроспективу пережитого) вималювалось у таку картинку: «Текля, з кошиком в руках, ішла високою травою через луку до лісу. Яфири ліпше збирати сполудня. Роса уже висохла і Текля не піднімала подолу широкої спідниці з фавдами, щоб не заросити. Це кольорове віяло зараз зганяло джмелів із квітів і положало зелених коників. З того боку луки уже була викошена трава і духмяний запах сіна виповнив собою теплий день літа. З того боку над горами білими подушечками лежали хмарки і здавалось, що це саме вони пахнуть ялицею.

Раптом серце спурхнуло пташкою – з лісу, навпроти, ішов молодий лісничий.

Він знов, що вона нинька піде на яфири, чекав її тут. Сьогодні мусить їй сказати... Уже не раз зустрічалися поглядами і завжди ховали його одне від одного, ніби цей вогонь міг спопелити усе навколо. Це вперше зустрілись отак на самотині.

– Слава Йсу! – узяв її за руку, але вона рвучко вирвала, – хотів тебе, Текльо, просити щоб ти стала мені женою, – і знову узяв її за руку.

Якийсь струм проскочив між ними. Ця вість, як блискавка з ясного неба, знесила її і рука безвольно залишилась у його долоні. Вони якийсь час ішли мовчки лукою попід лісом: вона опустивши голову, а він дивлячись далеко понад гори, збирав у собі думки. І тільки зараз почув спів жайворонків, що золотими і срібними дзвіночками славили небо. Їм було так мило і добре, що і небу було добре. Здавалось, що зараз усім добре у цьому милому краї.

– Текльо, мушу тобі признатися, що не маю маєтків, не маю ґрунтів, але маю здоров'я і зроблю усе, щоб тобі було добре зі мною. Ти будеш жити у покоях, я їх збудую, і дітям нашим у них буде мило і любо.

Раптом зупинився, почулося, ніби хтось у лісі зареготав. Оглянувся – нікого.

– Спочатку будемо жити в комірному, а потім я куплю поля і побудую хату. А можемо поїхати до Америки на рік-два, там можна скоріше заробити грошей.

Мовчала. Вона чула, що він щось говорить, але не зовсім знала про що. Жайворонки дзвонили славу небу, і було їм обом добре. І була любою небу їхня розмова, обрамлена в пташиний щебет та стрекіт зелених коників.

Він знову зупинився, ніби хтось бурмоче позаду. Оглянувся – літній вихорець зсукувався мотузком у небо і звиваючись змійкою понісся луками, куйводячи траву.

Знову оповідав їй який-то гарний буде їхній будинок, як вони своїх си-

нів випроводжатимуть до школи і якими славними вони виростуть. Вона слухала і спів жайворонків, і була це дивна і незбагненна музика для неї... А він оповідав, оповідав, аж поки не прийшли над гірський потік.

– Текльо, то ти будеш мені женою?

Вона стрепенулася:

– Мушу спитатися мами, – промовила вперше...

Потім вони разом збирали яфири і разом ішли додому. Ішли мовчки, і небу було любе їхнє мовчання.

Через два тижні, у неділю, священик у церкві проголосив, що Андрій Горбаль, син Ігнатія та Юлії хоче побрatisя з Текльою Ветлинською, дочкою Миколи та Анни.

Через кілька днів вони уже разом ішли за яфирами. Так добре йому було і такий милий був цей світ, що переходячи через луку Андрій заспівав «Ой, верше, мій верше».

– Співай зі мною, Теклюю.

Текля соромилася, мовчала. І були любим горам і небу і цей спів, і це мовчання.

Але десь тут поруч був і *той*, кому ця гармонія душ була не до вподоби. Його поживою є енергія страждання, а не любові. І цей «хтось» таки бурмотів за скелею біля вирви у потічку: «...я перетворю вашу радість у смуток і плач; ви не встигнете натішитися своїм первістком, як поховаєте його; я зроблю калікою вашого другого сина, а третій піде по тюрмах; я дам вам збудувати хату з покоями, але вам не прийдеться у ній жити і каменя на камені не залишиться з неї, будете жити у стайні; я перетворю в пустку цей край, не довго вам тут залишилося співати; поневірятися по світу будете; будете жебрати а діти ваші пухнутимуть із голоду; будете жити у страху й нужді».

Андрій зупинився – причулось, ніби хтось бурмоче. Оглянувся – нікого. Текля трималася за його руку і притулилася голівкою до його рамена. Їй було добрі із цим легіньом. Ішли мовчки.

Через два місяці у них було весілля. З Волівця приїхали брат Петро і сестра Марія. Церква була переповнена. Літургію співав хор.

– Андрію, чи з доброї волі береш собі в жони рабу Божу Теклю?

– Так.

– Текльо, чи з доброї волі береш собі за мужа раба Божого Андрія?

– Так.

Потім вони присягнули перед Богом одне одному на вірність. І вперше поцілувались.

З хорів зазвучало своєму молодому регенту і його молодій дружині зла-

годжене і звучне «Многая літа».

Ішов 1926 рік.

Тату, так незвично відчуватися старшим від Вас. Завжди розгублююсь,

Батьків хор на Лемківщині (тато сидить серед хористів посередині).

коли починаю вимірювати час земними мірками.

Знаєте, вирішив довершити якось справу із нашою хатою, і нічого мудрішого не знайшов, як реставрувати її на тому ж фундаменті із колишньої

стайні. Очевидно, із тієї стайні мало що залишилось. Але я конче хотів зробити це нове обійстя на тих старих фундаментах. Хоча б тому, що Ви тут молилися, що саме із неї пішли у вічність. А капличку для молитов у кутку кімнати, біля якої Ви завжди молилися, я замовив нову, її вирізьбили із дерева ті хлопці, що

робили іконостас для нашої церкви. Лик Спасителя у ній – це репродукція з ікони в родині Світличних. Я зробив кольорову фотографію з неї, коли був у Надійки в Америці. Про цікаву історію цієї ікони на дощі можете, тату, розпитати в Івана Світличного, чи у його сестри Надійки. А от образок Божої Матері, це той же наш, ще із Лемківщини. Не дивуйтесь, що ця кімната, де ми колись усі жили, стала значно більшою – це за рахунок сіней (пересунув перестінок) і тут немає зараз печі, це тепер наша світлиця. А там, де колись були комора і хлів, – друга кімната. Я спеціально залишив у ній оту піч, Богданку, на якій ти колись малював.

О, Богдане, який ти гарний, ти просто красень – як усе це незвично. І, о Господи! ти зараз навіть зростом значно вищий від мене. Знав, що у духовному світі зовнішність особи залежить від чистоти її помислів і стану душі, але тільки тепер переконуюсь, братчику, які в тебе чисті помисли і світла душа.

А те вікно біля печі, в сад – це зараз тільки вітраж, бо за стіною добудував ще дві виставкові зали для твоїх малюнків, Богдане. О, ти ще не знаєш про це? Ну, це обійстя загалом тепер називатиметься «Садиба-музей Богдана Горбала» – «Галерея Богдана». Такий мій презент для тебе, дорогенький. Цього року надіюся відкрити Галерею і був би, братчику, безмежно радий відчути твою присутність на цьому дійстві¹.

На жаль, кухонну плиту, на якій мама варили їсти, не зберіг...

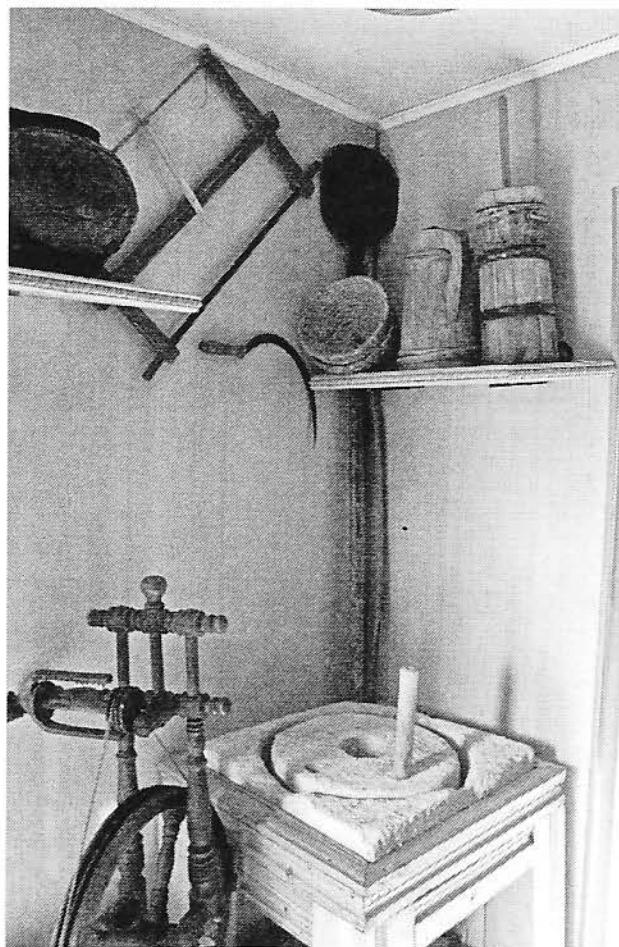
О, матусю, яка Ви гарна в цих білих одежах! Господи Боже мій, Ви просто красуня! (Немислимо: у духовному світі варто тільки подумати про когось, як він уже перед тобою і ти маєш можливість із ним спілкуватися).

Даруйте, рідненська, що я ту окаянну закопчену плиту викинув, а на її місці поставив камін, і не тому, що так зараз модно, а тому, що у тій комірчині, де Ви тримали усякі банки, склянки, глечики, я обладнав маленьку кухоньку, куди підвів газ і воду. Тут тісненько, але затишно.

О, жорна... Так, так я їх не викинув. Ні, матусю, я зараз на них не мелю. Це пам'ятка про ті вечори, коли ми усі по черзі крутили камінь, щоб на рано

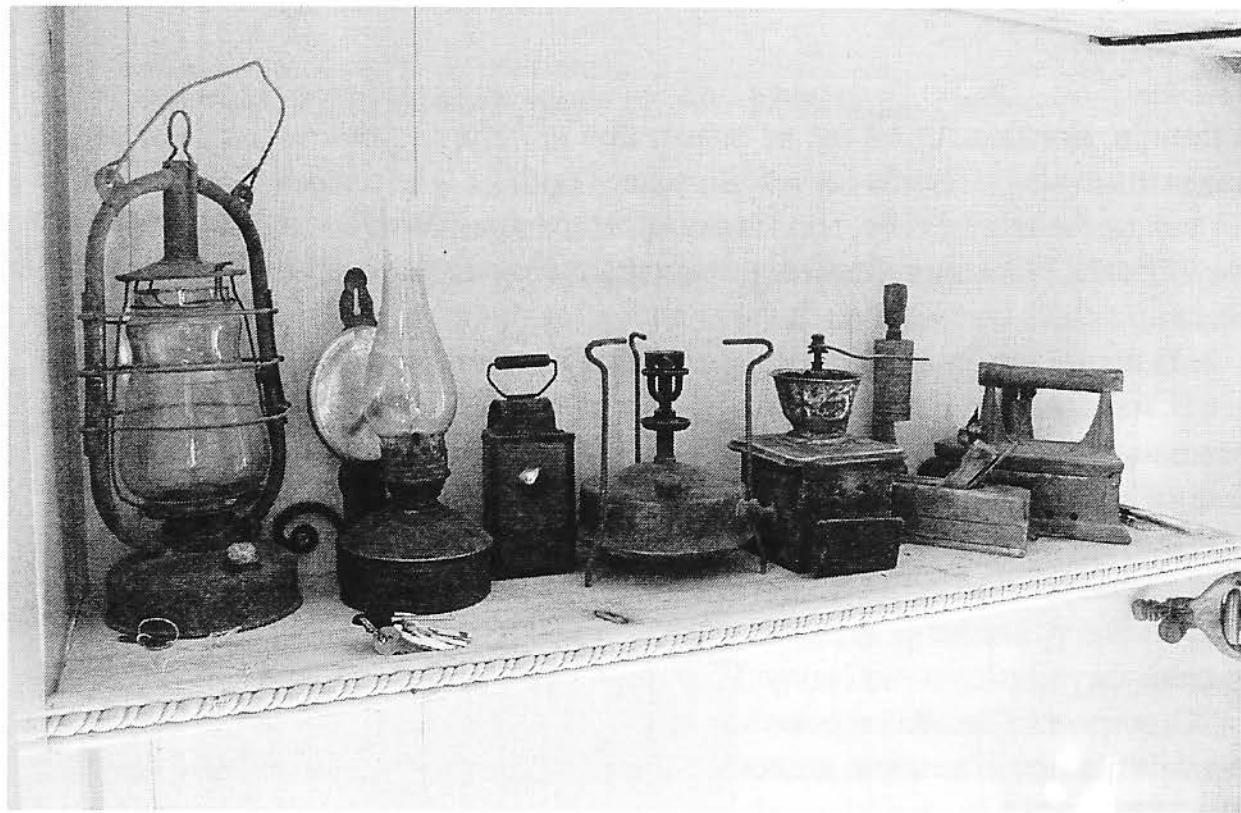

¹ У вересні 2012 року було освячено садибу-музей Богдана Горбала – «Галерея Богдана»

Ви мали з чого коржів нам спекти. І коромисло те саме, на якому носили воду з криниці, і ліхтарня та сама, з якою ходили до стайні. А-а, думаю собі, усіх цих речей торкалися Ваші руки, то й виставив їх тут у сінях, як пам'ять про ті часи, коли у цій хатині ми жили усі разом. Тут ще є татова пилка і рубанок.

О, тату... Ні, я їх тепер не використовую за призначенням, це зараз, радше, експонати. Коли хтось заходить, пояснюю: а цей татів інструмент ще із Лемківщини. До речі, тату, нещодавно був у Волівці. Мені показали те місце де була наша хата. Серед бур'янів ще можна було побачити сліди фундаменту, і ще я знайшов там уламок кахлів із нашої печі. Узяв на пам'ять. З маминих розповідей знов, що Ви у тій хаті вже поставили кафельні печі і груби, але я не пригадую їх, то цей кусочек кафелю – лиш підтвердження маминих розповідей.

Дивно, але з тамтешнього інтер'єру мені чомусь запам'яталося лише Ваше велике чорне шкіряне крісло (може тому, що я малим любив на ньому тлумитися) і на кухні велика комода з мармуровою плитою.

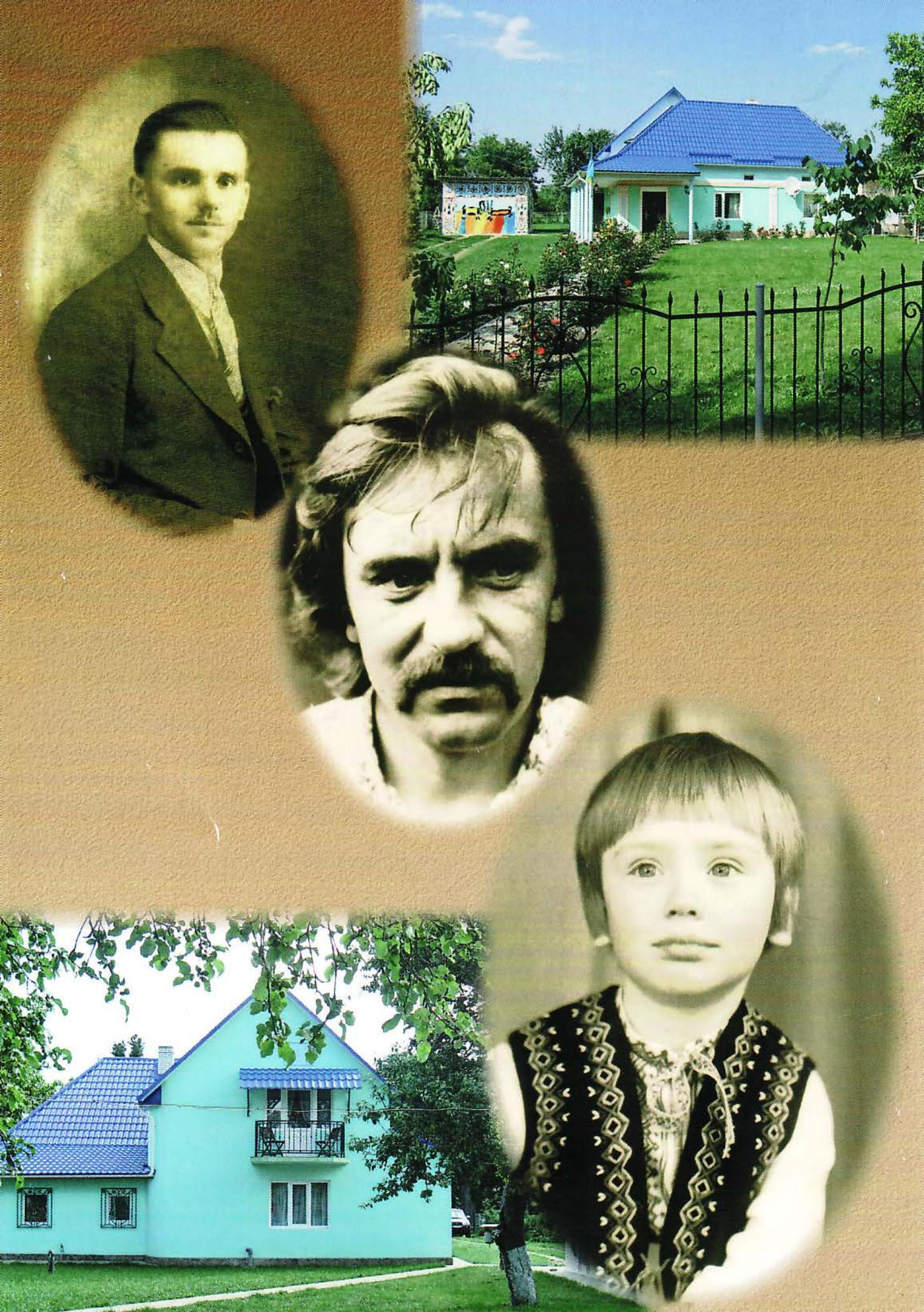
Ви зауважили, що у світлиці висить портрет, на якому Ви з мамою, якого Ви привезли з Америки. Він мені дуже дорогий. Коли заходжу у світлицю, то спочатку кланяюсь іконам, а потім вітаюся з вами. У Вас погляд привітний, а у мами зосереджений. Чомусь здається, що у житті було напаки. Бо запам'ятився частий докір у Вашому мовчазному погляді. Треба було чимало часу, щоб у погляді, окутаному холодом тривоги за нас, відчути батьківське тепло.

Мое земне життя теж добігає краю, і якщо я у чомусь і не схибив, то лиш тому, що переді мною завжди був отой Ваш погляд і моя збентеженість не розчарувати Вас. Ви ж хотіли, щоб я стояв на боці правди? Недаремно моя «Дума»¹, що в царстві лукавого стала крамольною (а потім і визначальною в подальшій долі) закінчувалась знаменням: «Посилаю свою Думу між люді во ім'я отця (якого у мене тоді уже не було) і сина (якого у мене тоді ще не було), і Святої правди (на бік якої я став)» – во ім'я отця і сина і Святої правди. Щось на зразок «...і мертвим, і живим і ненароденим». Здається, ця фраза мимоволі стала хресним знаменням на моїй життєвій дорозі.

Во ім'я Отця і Сина і Святого Духа.

Амінь.

1. Віршований твір «Дума» у 1970 році було кваліфіковано КГБ як антирадянський і автора засуджено на п'ять років позбавлення волі і два роки заслання до Сибіру

Над дверима верхньої зали є напис:

«У царстві лукавого вони відважились називати речі своїми іменами: чорне – чорним, біле – білим. Дисиденти». За ними розташована кімната, присвячена дисидентству і руху опору, оскільки молодший брат Богдана Горбала – Микола Горбаль, опинився в колі тих, кого потім буде названо дисидентами, був тричі суджений та відбував покарання впродовж шістнадцяти років. Цей куточек може стати цікавим для студентства і науковців та всіх, хто переймається історією України XX століття. Окрім доброї бібліотеки, зала оформлена мистецькими колажами з відомих нині в Україні постатей.

Блажені в bogі духом,
бо таких є Царство
Небесне

(Євангеліє від Матвія 5:3)

Дизайн буклету, колажів, зовнішні розписи садиби – за малюнками Богдана Горбала, художниці Катерини Ткаченко

Благодійний Фонд
«Галерея Богдана»
Код ЗКПО 25699923 рр № 26005005146001
МФО 300142 в Укрінбанку м.Києва

(З нарису Миколи Горбала “Богдан – мій брат”)

Але Бог вибрав немудре
світу, щоб засоромити
мудрих, і немічне світу

Бог вибрав, щоб

засоромити сильне

(Із першого послання апостола

Павла до Корінтян 1:27)

с.Летяче, Заліщицький р-н,
Тернопільська обл., 48678

У мальовничому селі Летяче, що лежить у межах Національного природного парку "Дністровський каньйон", на місці хати, куди родина Горбалів вселилася в 1947 році, у вересні 2012 року відкрито садибу-музей Богдана Горбала «Галерея Богдана».

Професор, викладач Української академії мистецтв Ганна Заварова засвідчила: «У людській і творчій долі Богдана Горбала враже не лише те, що людина, в силу обставин (багаторічна хвороба) ізольована від світу, знайшла спосіб спілкування з ним. Дивовижні складність і краса створених образів, надзвичайно високі художні якості його робіт розкривають рідкісне композиційне і кольористичне обдарування художника. Самобутнє мистецтво Богдана Горбала практично не має аналогів. Назва цьому – «Феномен Богдана Горбала»

У двох залах представлені понад сто малюнків,

збереглося ж узагалі - близько двох тисяч. Незвичні малюнки Б.Горбала, що зроблені переважно кольоровими олівцями в альбомному форматі, викликали інтерес у світі.

Можливо, це перший в Україні музей

Ар брют, у світі ж це явище вельми розповсюджене і відоме. (Термін **Ар брют** введений в обіг французьким художником Жаном Дюбюффе)

Art Brut – нетрадиційне мистецтво, створене непрофесійними майстрами, які як із суспільної, так і з психічної точки зору є маргіналами

(душевно хворі, інваліди, ув'язнені, диваки-самітники, медіуми й т. ін.). Зокрема,

Ар брют не рахується з конвенціями живописної перспективи й умовних масштабів, не визнає розподілу реального і фантастичного, ієрархії матеріалів й т. ін.

«Богданові знаки – це спроба постійно говорити нам щось вкрай важливе, відкрите йому для передачі сугасникам. І те, що саме в Україну в наші гаси прийшов таємний мистець-пророк, свідчить про вибраність української долі. Чи ми збагнемо, чи зрозуміємо Богданові застереження і настанови?»

Немає відповіді на це запитання. Але те, що він змушує нас замислитися над пошуком шляху, збагагає наш внутрішній світ, - безсумнівне».

Левко Хмельковський
(ж. «Лемківщина», США, ч.4, 1997)

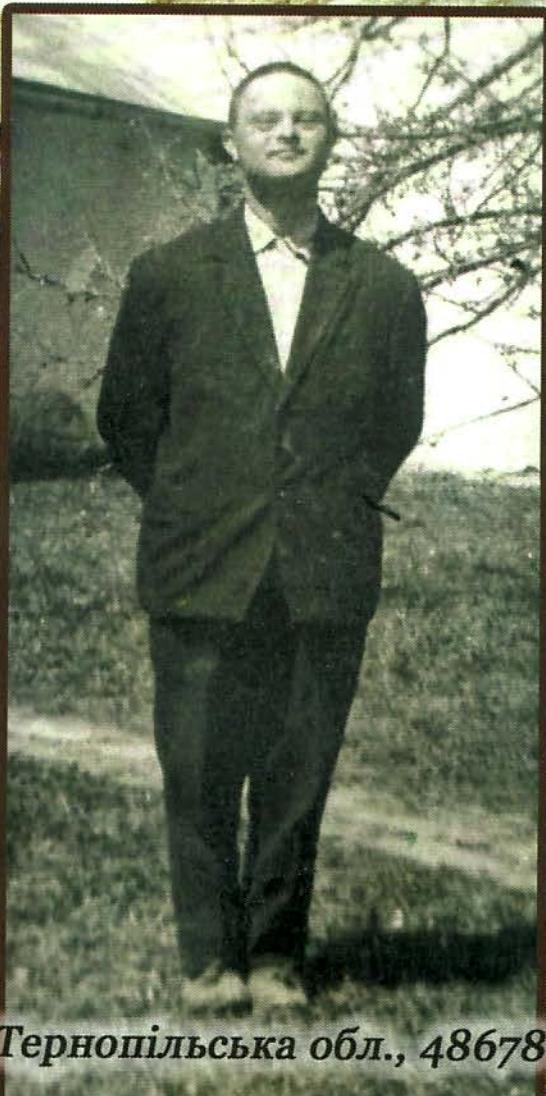
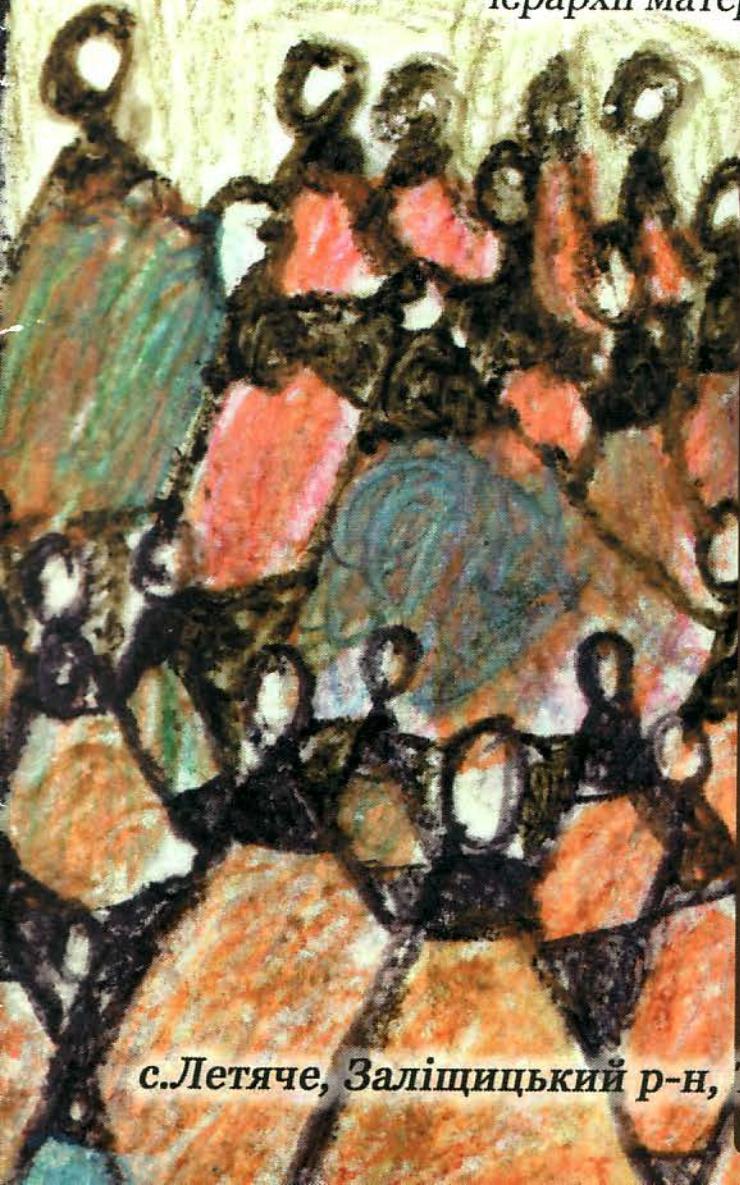

Садиба-музей Богдана Горбала – “Галерея Богдана”

Можливо, це перший в Україні музей Ар брют, у світі ж це явище вельми розповсюджене і відоме. (Термін Ар брют введений

в обіг французьким художником Жаном Дюбюффе)

Art Brut – нетрадиційне мистецтво, створене непрофесійними майстрами, які як із суспільної, так і з психічної точки зору є маргіналами (душевно хворі, інваліди, ув'язнені, диваки-самітники, медіуми й т. ін.). Зокрема, Ар брют не рахується з конвенціями живописної перспективи й умовних масштабів, не визнає розподілу реального і фантастичного, ієрархії матеріалів й т. ін.

с.Летяче, Заліщицький р-н, Тернопільська обл., 48678

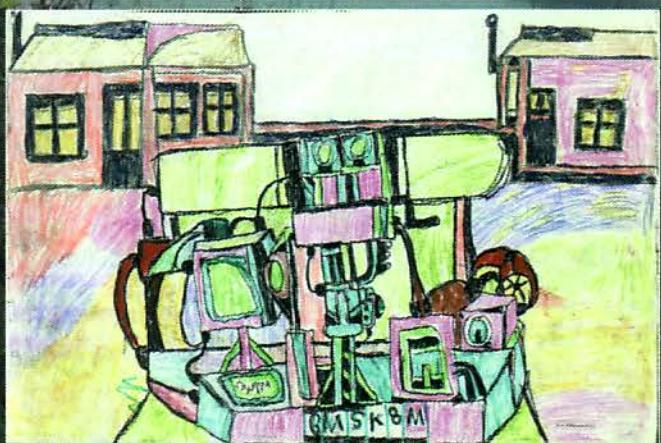
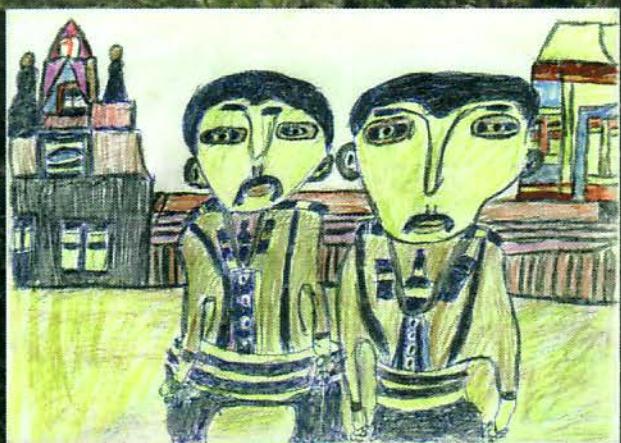
У мальовничому селі Летяче, що лежить у межах Національного природного парку "Дністровський каньйон", на місці цієї хати (фото 1), куди родина Горбалів вселилася в 1947 році, у вересні 2012 року відкрито садибу-музей Богдана Горбала «Галерея Богдана» (фото 2).

У двух залах представлені понад сто малюнків, збереглося ж узагалі - близько двох тисяч.

Незвичні малюнки Б.Горбала, що зроблені переважно кольоровими олівцями в альбомному форматі, викликали інтерес у світі.

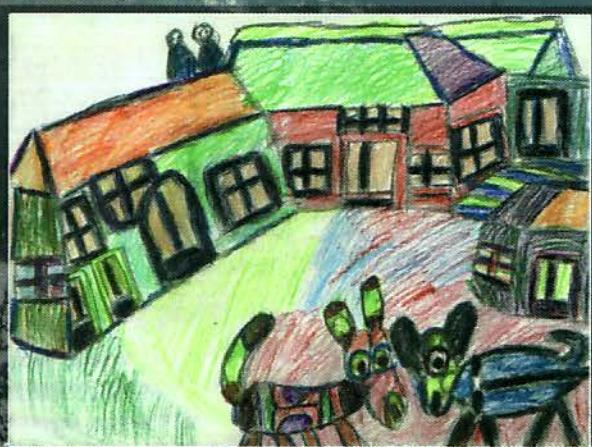
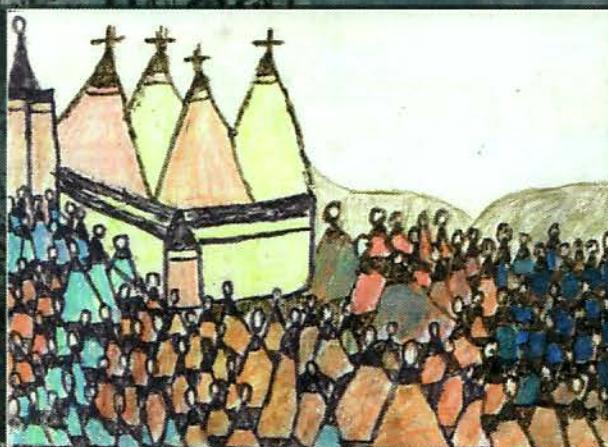

фото 1

Професор, викладач Української академії мистецтв Ганна Заварова засвідчила:

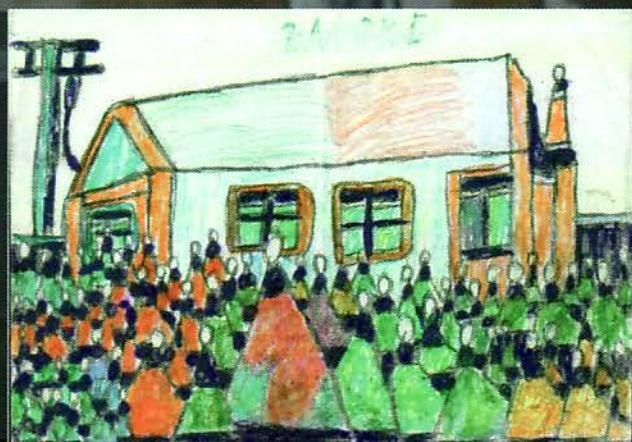
«У людській і творчій долі Богдана Горбала вражає не лише те, що людина, в силу обставин (багаторічна хвороба) ізольована від світу, знайшла спосіб спілкування з ним. Дивовижні складність і краса створених образів, надзвичайно високі художні якості його робіт розкривають рідкісне композиційне і кольористичне обдарування художника. Самобутнє мистецтво Богдана Горбала практично не має аналогів. Назва цьому – «Феномен Богдана Горбала»

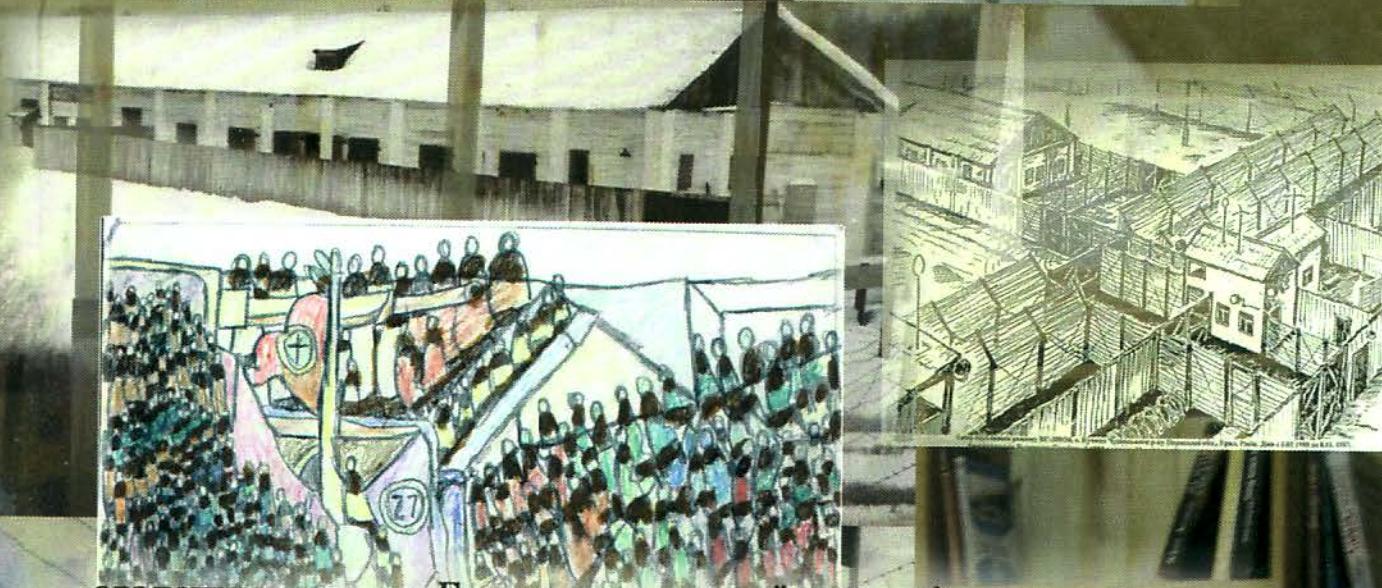

Над дверима верхньої зали є напис: «У царстві лукавого вони відважились називати речі своїми іменами: чорне – чорним, біле – білим. Дисиденти». За ними розташована невелика кімната, присвячена дисидентству та руху опору, оскільки молодший брат Богдана Горбала – Микола Горбаль, опинився в колі тих, кого потім буде названо дисидентами, був тричі суджений та відбував покарання впродовж шістнадцяти років. Цей куточек може стати цікавим для студентства і науковців та всіх, хто переймається історією України ХХ століття.

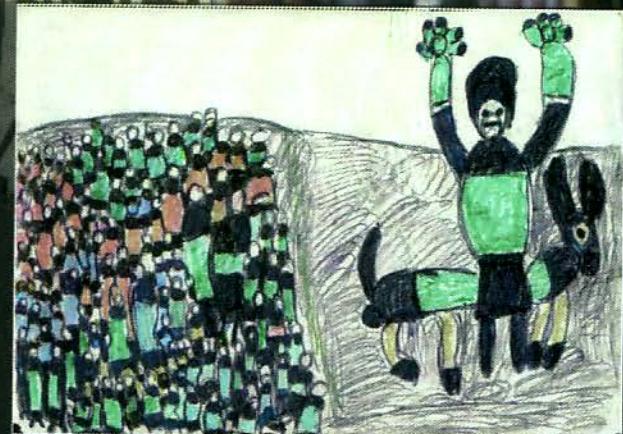
Окрім доброї бібліотеки, зала оформлена мистецькими колажами з відомих нині в Україні постатей.

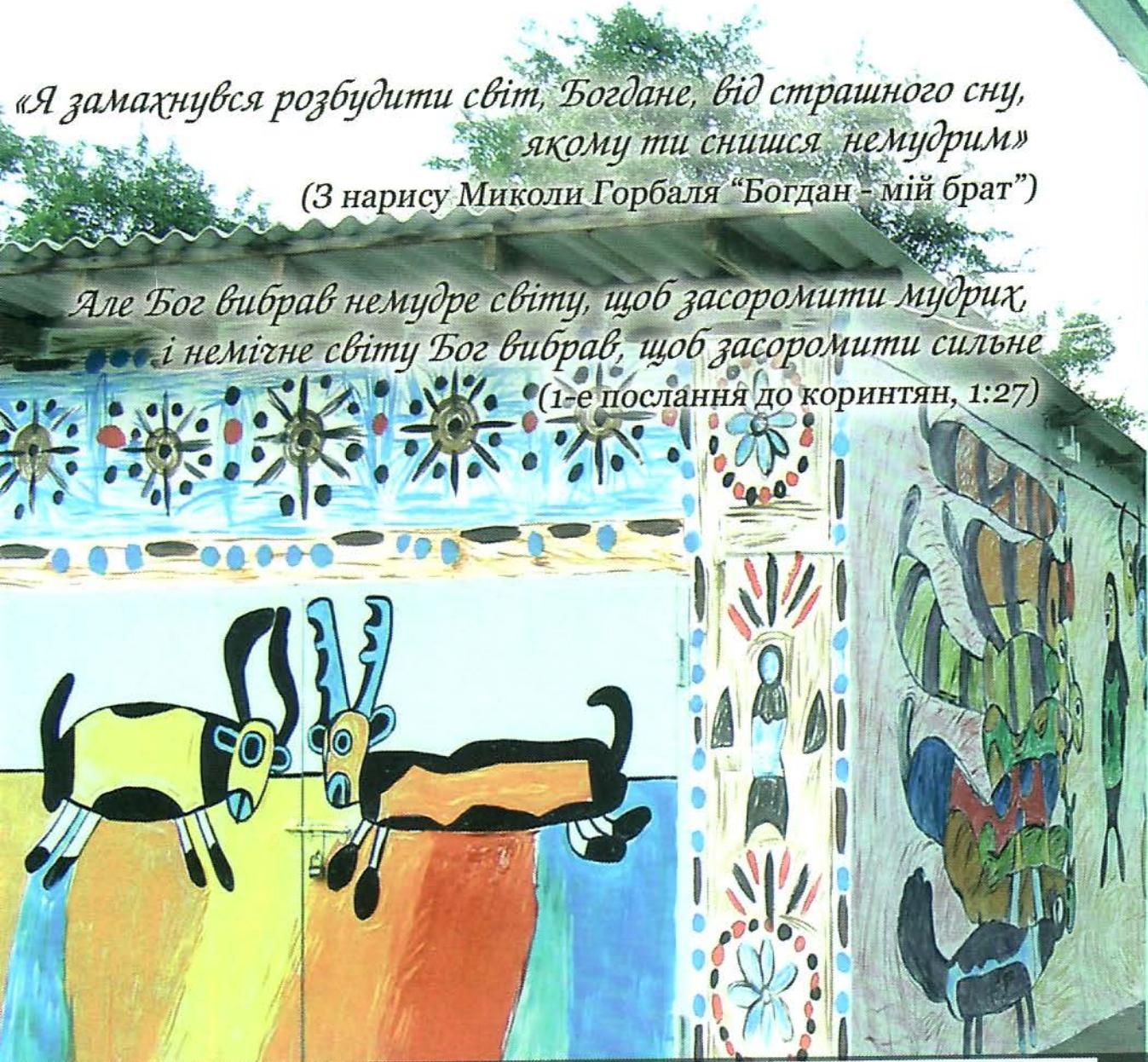

...оголеним розумом Богдан дитинно наївним олівцем не ображає нас – мудрих, чиновних, ситих.

Він збиває нас докупи в натовп, шукає на вулицях дивовижних сіл і міст, а ми всередині цих фантастичних гуртів озираємося: а чи не дивиться, бува, на нас, таких, хтось збоку. Картини випромінюють добру віруючу силу, часом страшну. Але не треба боятися, бо випадає рідкісна мить істини».
(Віра Баринова-Кулеба, професор Національної академії мистецтв)

«Блажені убогі духом – іхнім бо буде Царство Небесне».
(З Нагорної проповіді Христа, від Матвія, 5:23)

Але Бог вибрав немудре світу, щоб засоромити мудрих,
і немігне світу Бог вибрав, щоб засоромити сильне
(1-е послання до коринтян, 1:27)

ГАЛЕРЕЯ

«Богданові знаки – це спроба постійно говорити нам щось вкрай важливе, відкрите йому для передачі сучасникам. І те, що саме в Україну в наші дні прийшов таємничий мистець-пророк, свідчить про вибраність української долі. Чи ми збагнемо, чи зрозуміємо Богданові застереження і настанови? Немає відповіді на це питання»

Але те, що він змушує нас замислитися над пошуком шляху, збагачує наш внутрішній світ, - безсумнівно»

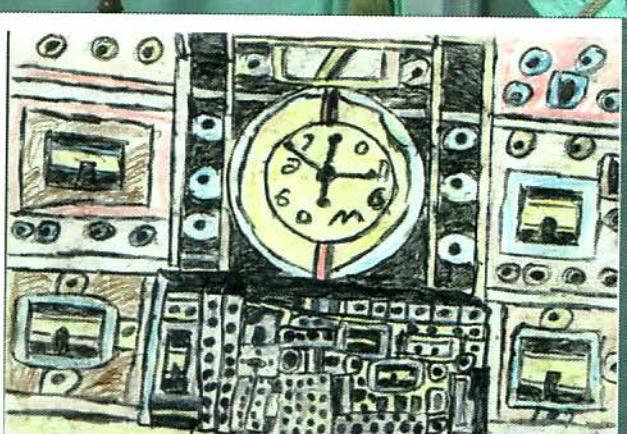
Левко Хмельковський

(ж. «Лемківщина», США, ч.4, 1997)

«Його рука не знає школи й класики,

їй навіть не підоозрює про їх існування, вона маює, як Бог на душу покладе. Бог поклав йому на душу багато. Малюнок і є те, що він повертає світові в обмін на любов, на те, на що він обмінює себе»

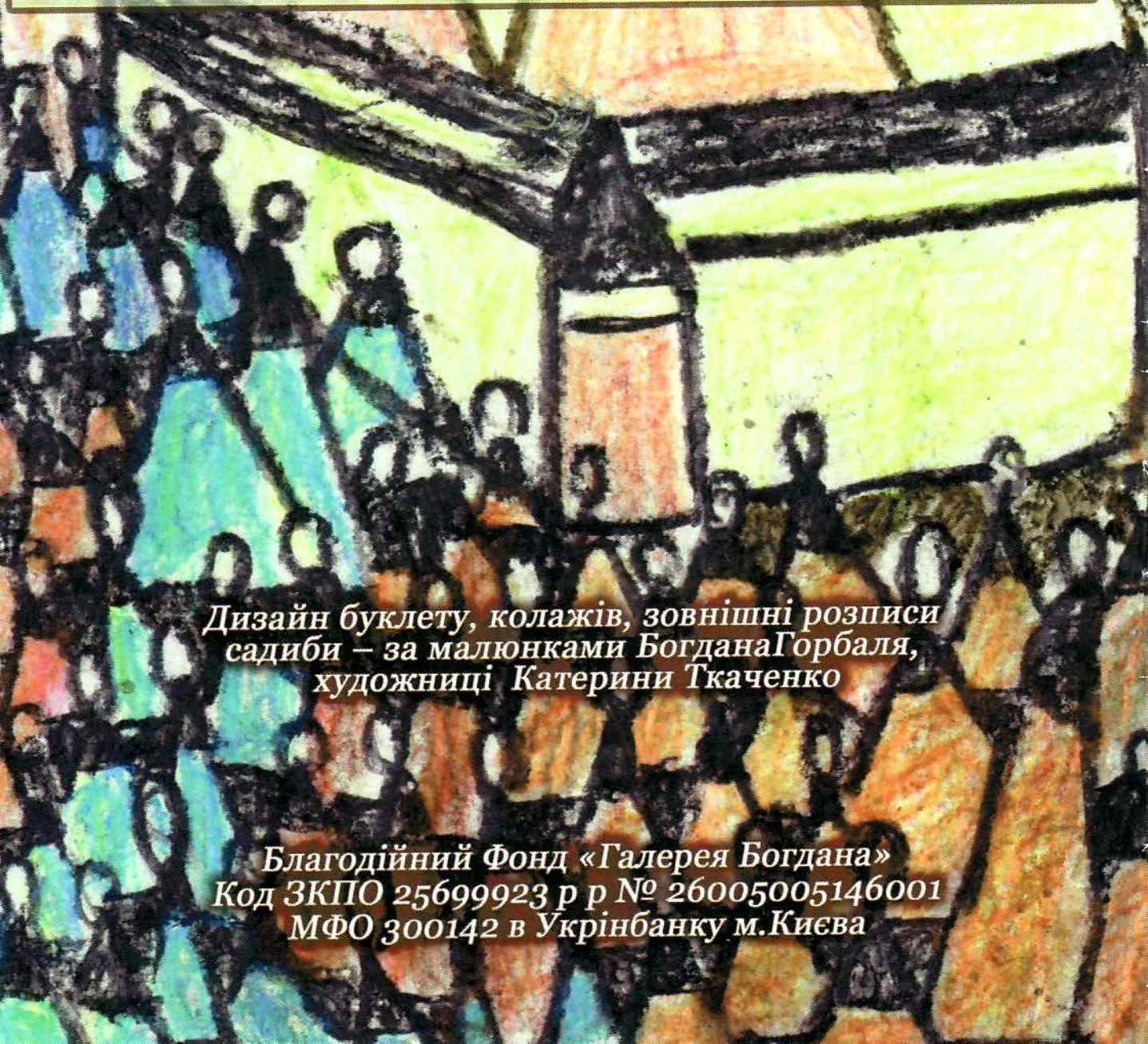
(Лесь Танюк, театрознавець)

Пут усе настільки довершене, що це – шедевр світового значення.
Я багат зібрання великих країн, вивчав сучасне мистецтво
у зібранні Ватикану тощо, але такої сили композиції не знаю.

Нарціз Кочережко (художник, мистецтвознавець)

Дизайн буклету, колажів, зовнішні розписи
садиби – за малюнками Богдана Горбала,
художниці Катерини Ткаченко

Благодійний Фонд «Галерея Богдана»
Код ЗКПО 25699923 рр № 26005005146001
МФО 300142 в Укрінбанку м.Києва